

Wäinö Aaltonen, Tulevaisuus, 1932/1969.
Pronssi. Eduskunta, täysistuntosali

Pertti Monto

TAHDO MENESTYÄ SUOMI

**Taustapolemiikkia
innovaatiopolitiikasta**

Tulevaisuusvaliokunta/sihteeristö

Toimittanut Paula Tiihonen

Pertti Monto

TAHDO MENESTYÄ SUOMI

Taustapolemiikkia innovaatiopolitiikasta

Tulevaisuusvaliokunta/sihteeristö

Toimittanut Paula Tiihonen

Valiokuntaneuvos Paula Tiihonen
Tulevaisuusvaliokunta, 00102 Eduskunta
tuv@eduskunta.fi
www.eduskunta.fi/TuV

ISBN 951-53-2843-8 (nid.)
ISBN 951-53-2844-6 (PDF)

EDITA PRIMA OY, HELSINKI 2006

SISÄLLYSLUETTELO

<i>Lukijalle</i>	5
Pertti Monto:	
TAHDO MENESTYÄ SUOMI	7
Reagointinopeus kaikki kaikessa	8
Kansa kaipaa linjanvetoa	9
Tarvitaan malttia ja kykyä	10
Menestyminen on tahtomista	10
Kovaa työntekoa, palavaa innostusta	10
Hyväntekijöinä konsensus-Suomessa	11
Hyvinvointivaltion puolustus on hyökkäys	12
Tekniikasta sovellutuksiin	13
Jo riittää selvitystehtäily	14
Päättäjät tositoimiin	15
Pitkää ikää identiteettikunnille	15
Kunnioittava tervehdys suuriruhtinaskuntaan	16
Kiehtova, mutta työläs tehtävä	16
Hyvä tulevaisuus myös uskosta kiinni	17
Kyösti Karjula ja Paula Tiuhonen:	
KESKUSTELUA	19

Lukijalle

Eduskunnan vallan voi jakaa lainsäädäntövaltaan, budjettivaltaan ja näkemysvaltaan. Näkemysvaltaa vahvistamaan perustettiin tulevaisuusvaliokunta. Näkemysvalta on kyse, kun puhutaan innovaatioista. Eduskunnassa asetettiin syksyllä 2005 budjettikäsittelyn yhteydessä tavoitteeksi tehdä Suomesta maailman paras innovaatioympäristö. Innovaatiojärjestelmämme on muutospaineiden alla. Nyt etsitään uudistumisen tahtotilaa. On pysyttävä kehityksessä mukana ja tunnistettava uudistumisen reitit.

Kun valiokunta käsitteli loppuraporttia alueellisista innovaatioympäristöistä (Teknologian arviointeja 23, 2005) todettiin, että Suomessa usein unohdetaan voimakkaat persoonallisuudet. Innovaatioissa tärkeä luova jännite on ihmisten tekemä. Osaamisen, yrittäjyyden ja innovaation suhde on niin monimuotoinen ja vaikea asia, että vain syvältä talouselämää tunteva kykenee siitä poleemisesti hyvin kirjoittamaan. Talouselämä-lehden entinen päätoimittaja, tulevaisuusvaliokunnan Kokoneet viisaat -verkoston jäsen Pertti Monto on tällainen osaaja. Hän pystyi esittämään sanomansa lyhyesti, ytimekkäästi ja kaikkien ymmärrettävällä kielellä. Aivan kuten toivomus oli.

Parhain kiitos Pertti Montolle. Kaunis kiitos myös yrittäjille, kokeneille persoonille Antti Piipolle ja Juha Sipilälle, jotka syksyllä 2005 varasivat arvokasta aikaansa ja välittivät keskusteluihin rohkeita ajatuksia. Ohjausryhmässä kansanedustajat Kalevi Olin ja Anne Huotari esittivät monia hyviä avauksia. Työtä tehtiin, vaikeassa tehtävässä, taas kerran yhteistuumin.

Koska innovatiivinen ajattelu on vuoropuhelua, on syytä jatkaa keskustelua jo tuoreeltaan. Monton kirjoitus antoi ohjausryhmässä sytykkeitä kirjoittaa muutamia ajatuksia, jotka on sijoitettu julkaisun loppuosaan. Vaikka myönnetään yritysmaailman kiihtynyt tuloksentekotarve nopeatempoisine innovaatioineen, on tuotava esille myös hitaan kypsytymisen alat, joita ovat metsäteollisuus sekä julkiset palvelut (terveys ja koulutus). Suomi on menestynyt nojaamalla uuden luonnissa kumulatiiviseen tietoon ja taitoon, luottaen ihmisten kykyyn oppia ja kunnioittaen institutionaalista muistia – erityisesti kun puhutaan yhteiskunnan tehtävistä ja toimintatavoista.

Parasta, mitä tästä ja muista tulevaisuuspoliittisista selvityksistä voisi seurata on, että puolueet ryhtyisivät näin vaalien alla kilvoittelemaan parhaasta tulevaisuuden ohjelmasta. Puolueiden terävimmät aivot ja nuorisojärjestöt, mutta myös tieteen edustajat ja etujärjestöt eivät tyytyisi enää nykytilan ongelmien kartoitukseen vaan alkaisivat laatia tulevaisuuden tärkeiden näköalojen ja päätösten listoja.

Keskustelu jatkuu. Nyt näkemykset esille.

Helsingissä 28.2.2006

Kyösti Karjula, kansanedustaja,

Alueelliset innovaatioympäristöt -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja

Pertti Monto

TAHDO MENESTYÄ SUOMI

Joku täällä Suomessa mättää.

Kysypäs tulevaisuuden uhkia. Saat vastauksia, jotka ovat hyvänpäivän tuttuja jo pitkältä ajalta.

Sen, että miten ihmeessä me aiotaan pärjätä, kun ikärakenne on kohta ihan poskellaan: vanhukset täyttävät maan.

Ja sen, että talous rämettyy ja Suomi kuihtuu käsiin, kun kukaan ei enää investoi maailman kilpailukykyisimpään maahan.

Suomeen eivät pane rahojaan likoon sen enempää omat kuin vieraatkaan. Paitsi tietenkin ne, jotka valtaavat täältä huokein hinnoin hyviä yhtiöitä.

Päällisin puolin asiat ovat hyvällä tolalla. Hyviinkin vaatteisiin pukeutuneet ihmiset väistelevät sivistyneesti toisiaan kukkuraisissa kauppakeskuksissa ja kärräävät korillisen tarjoustavaroita uuden japanilaisauton perään.

Enimmäkseen ihmisillä on työtä tai muuta toimeentulon keinoa ja kaikilla on sentään kiire. Tänään on tähdellisempää ajateltavaa, kuin märehtiä sitä, kuka meidät huomenna omistaa. Vai onko?

Sopupelillä ja yhteishengellä on tässä maassa tehty komeata jälkeä. Edunvalvojat, kiitoksia menneestä, nyt katse eteenpäin.

Elinkeinoelämän ja yrittäjien järjestöt eivät tahdo kilpailijoita ulkomailta omia jäseniään kiusaamaan – ja jarruttavat yritysten houkuttelua tänne sen kuin ilkeävät. Ammattiyhdistysliike haluaa kasata rajoillemme Berliinin muurin pysähdyttämään halvalla töitä paiskivan ammattiväen tänne palkkaamista.

Poliitikkojen uskottavuutta runtelee ihmisen kaikkein katalin halu: mielistelyn halu. Presidentinvaalin loppusuoralla kaksi korkeatasoista poliitikkoa nuoli tasapäisesti maaseudun väkeä. Eduskuntavaaleissa saavutetaan mielistelyn uusia piirikunnallisia ja kansallisia ennätyksiä.

Äänestäjät ovat väsyneet jankkaukseen, kuka neuvottelijoista avasi ensin nyrkkinsä ja kuka suunsa lokakuun alussa viime vuosituhannella. Puolueiden odotetaan taistelevan siitä, kuka esittää ehjimmän näkemyksen tulevaisuuden Suomesta. Karu ohjelma lisää äänestäjien enemmistön turvallisuudentunnetta varmemmin kuin ontto lupaus.

Suomi on vaarallisessa jamassa. Keskellä enemmistön yltäkylläisyyttä on pakottava tarve käynnistää kansallinen selviytymisohjelma, strategia. Selkäpiitä karmivat jo ennen hallituskauden puoltavaliä alkaneet puheet, ettei enää ole laajojen suunnitelmien aika. Tällainen hallitus on kuin työmies, joka lyö rukkaset tiskiä ennen lounasta ja on koko iltapäivän tekevinään jotain, kelloa pälyillen, käsienpesua ja kotiinlähtöä odotellen.

Pääministeri Matti Vanhanen on täsmälleen oikeassa, kun hän presidentinvaalikampanjansa mainoksen otsikossa ravistelee, että suomalaisten on ”jo aika herätä. Muuten voi käydä niin, että nukumme hyvinvointimme ohi”. Pääministeri jatkaa: ”Seuraavien kuuden vuoden aikana meidän on etsittävä ratkaisut kahteen suureen kysymykseen: väestömme ikääntymisen ja globalisaation asettamiin haasteisiin”. Suomalaisten voima on päätösten huolellinen harkinta ja heikkous päätösten lykkääminen. Tulevaisuuteen sysätään sekin, mikä pitää tehdä nyt.

Euroopan keskuspankin johtokunnasta kotimaahan palannut Suomen Pankin entinen pääjohtaja Sirkka Hämäläinen sanoi nyt katselevansa suomalaista työkuultuuria uusin silmin. Keskuspankissa oli tavallista sopia kokoukset iltaseitsemäksi, ”etteivät ne häiritsisi työn tekoa”. Ikkunastaan hän näki frankfurtilaisten rakennusmiesten tulevan työmaalleen täsmällisesti ja lähtevän minuutilleen, mutta paiskivan koko päivän töitä juuri selkäänsä oikaisematta.

Reagointinopeus kaikki kaikessa

Taloutemme pohja pettäisi, jos yritykset venkoilisivat hallituksen lailla. Sitä paitsi ei kasvustrategian laatiminen ole vaikeata ”toteuttaminen on vaikeata”, sanoo Pohjoismaiden suurinta tietotekniikan palveluyritystä menestykseen johtanut **Matti Lehti**. Tietoenator on jäljittelyn arvoinen esimerkki suomalaisen julkisen hallinnon yksikön muuttamisesta ja paisuttamisesta kansainväliseksi tietojätiksi. Tietoenatorin nykylinjaukset ovat parin vuoden takaa. Uusi toimitusjohtaja **Pentti Heikkinen** ei aio niihin koskea, mutta ”nopeutamme etenemistä ja parannamme reagointinopeutta”. Tietoenatorin työntekijöiden ja osakkeenomistajien kannalta on hyvä, että viidesti viikossa hikiliikkuva Heikkinen ajattelee näin. Kaikille lopuille suomalaisille ja myös tietoenatorilaisille on välttämätöntä myös valtakunnan päättäjien luopua aikailusta.

Monen kokin sopat tупpaavat epäonnistumaan. Monipuoluehallituksissa on puolensa, mutta hallitusohjelmat venyvät. Kaikille osallistujille pokataan pidentyneen ohjelman yksityiskohtien runsaudella. Niiden sekaan hukkuvat painopistealueet. Strategisten linjausten sijasta hallitusohjelma keskittyy keinoihin, hallitus menettää joustovaran eikä kykene reagoimaan nopeasti. Poliittisten päättäjien moninkertaistunut avustajakunta on tarpeen hallituksen ryhtyessä nopeuttamaan toimiaan, jotta olisimme leivän syrjässä kiinni myös vuoden 2015 maailmassa.

Valtionhallinnon vanhatkin toiminnot ovat viraston kahleista vapauduttuaan heittäytyneet Tietoenatorin lailla voimakkaasti markkinatalouteen. Liki 350 vuoden historian keisarillisena, kuninkaallisena ja tasavaltalaisena virastona läpikäynyt postilaitos jatkaa elämäänsä valtionyhtiönä. Kesäinen yritysosto Tanskasta toi Suomen Posti

Oy:lle tukevan jalansijan paitsi Tanskaan, myös Viroon, Latviaan ja Liettuaan. Kehitys kaikessa on ollut niin nopeaa, ettei tunnu paljon miltään huomata Suomen Postin rakentavan logistiikkakeskusta Moskovaan.

Kansa kaipaa linjanvetoa

Valtioneuvostossa havaittiin jo viime vuosituhanella, että toimintatapa on muutettava ja se päätettiin muuttaa. Ennen kaikkea kaivattiin hallitukseen poikkihallinnollista työntekeä. Sitä varrotaan edelleen. Hallituksella on neljä poikkihallinnollista politiikkaohjelmaa, mutta ministeriöt vartioivat mustasukkaisina reviiireitään ja kampittavat yhteisiä hankkeita. Virkamiehet ovat tomeria pitäessään kiinni toimintatavoistaan ja lukemattomille momenteille sirotelluista rahoista.

Lainmukaisuutta ja oikeusturvaa valvova entisen kansanedustajan ja ministerin **Paavo Nikulan** johtama oikeuskanslerinvirasto on järjestelmän ainoa varsinainen poikkihallinnollinen elin. Valtioneuvoston tehtäväkohtainen organisaatio jakaa asiat ja hallinnoinnin kahteentoista ministeriöön ja mihinkään muuhun sopimattomat asiat kaato-ryhmään, valtioneuvoston kansliaan. Tällainen lavea organisoituminen vaatii toimitusjohtajalta lujaa otetta. Pääministeri on hallituksen toimitusjohtaja ilman sitä valtaa minkä osakeyhtiölaki luovuttaa yrityksen toimitusjohtajalle.

Pääministerin rooli on tosin parlamentarissamme vahvistunut. Lisää valtaa pääministeri saa sitä ottamalla. Kansalaiselle sopii hyvin kovaluontoinen, mutta aikaansaapa johtaja, joka puristaa hallinnon näppeihinsä, eikä pehmoile joka uikuttajan edessä. Kun hallitusohjelman linjanvedot jäivät hatariksi, niin viimeistään nyt on selkeiden pitkän tähtäyksen linjausten aika.

Perusporukka analyysieihin ja tosiasioihin pohjautuvien vaihtoehtojen päätösvaihtoehtojen tekemiseen on pääministerin takataskussa, valtioneuvoston kansliassa. Yksi hankala este kanslian on ylitettävä. Tekstit on kirjoitettava ymmärrettävällä suomella, eikä hallituksen strategia-asiakirjojen (HSA) viljelemällä selkeyttä välttelevällä kaarte-lusomella. Näissä asiakirjoissa luetellaan tavoitteiksi ”yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet, yleistavoitteet, strategiset tavoitteet, edistämistavoitteet, kehittämistavoitteet, ohjelman tavoitteet tai hankkeen tavoitteet”.

Erilaisten tavoitteiden hullunmylly tekee siistiä jälkeä kuin paperisilppuri. Tavoitteet eivät velvoita ketään mihinkään, koska HSA käyttää termejä ”edistäminen, kehittäminen, parantaminen, tehostaminen, varmistaminen ja aktiivinen vaikuttaminen”. Hallintokulttuurin uumenissa pesii hallintokielellä sanottuna ”logalistis-byrokraattinen orientaatio”.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen alullepano on hallituksen uroteko. Kansa ei pahastu, vaikka hallitus panee samaan piikkiin vielä lisää linjapapereita.

”Kissa on uskallettava nostaa pöydälle.”

Strategia tehdään tuottavuuden, tehokkuuden ja väestön pärjäävän valtaenemmistön näkökulmasta, mutta hyödyn korjaavat myös syrjäytyjät.

Huolehdimme kehitysmaista ja globalisaatiosta, jonka yhtenä seurauksena lähes sata thaimaalaista lentää kahdeksi kesäkuukaudeksi Savukosken lakkasoille ja ahkerin tienaa puhtaaksi yli kuusituhatta euroa. Turkulaisen televisiotehdaan luottamusmies ilmoittaa samanaikaisesti, etteivät työttömiksi jääneet voi mennä Saloon matkapuhelin-
linjetaalle, koska matka on pitkä ja työ outoa. Tällä menolla kehitysmaaongelmat kasaantuvat maapallon tähän nurkkaan. On rohjettava udella, mikä on raskaan työvoimahallinnon tuottavuus. Perustuslain hengessä on kysyttävä, kumpi oikeus on ensin: työ vai työttömyys.

Suurellakaan joukolla yhdessä pelkästään kuvittelemalla maailmaan ei synny Onnelaa, jossa kaikki pysyvät keikkuvilla ratailla ilman jatkuvaa huolehtimista.

Joukossamme on myös tulevaisuudessa espoolainen alle kolmekymppinen pitkäikäistyötön, jonka arkea vaivaa ja luustoa runtelee ihannepainon kaksinkertaistuminen ja yleisvointia varjostavat sekä diabetes että syömishäiriö. Saman naisen itsetuntoa jäsii sen ihmettely, miksei kukaan minua palkkaa, vaikka hyvinvointivaltio korvaisi laupeudenteon kokonaan myös yksityiselle työnantajalle.

Tarvitaan malttia ja kykyä

”Eikö Suomelle siis ole tehty mitään visiota?”

”Hämmästyttävää”, tokaisee yritysjohtaja, joka oman yrityksensä luotsaamiseen upouduttuaan luulee valtion tekevän samoja perustöitä omalla lohkolleaan. Häätätilan julistaminen maistuu liioittelulta ja sitä paitsi sana kärsi inflaation jo tilannetajuisen itsevaltiaan, presidentti **Urho Kekkosen** aikana 1970-luvulla. Sama mies osasi jo 1950-luvulla, ennen valtaannousuaan, kysyä menestyskirjansa nimessä *Onko maallamme malttia vaurastua?* Kekkosen ei ole enää kyselemässä, mutta ilman häntäkin laajalti tunnustetaan, että myös nyt tarvitaan malttia ja – toisin kuin Kekkosen aikaan – kykyä pärjätä globaalissa markkinataloudessa.

Menestyminen on tahtomista

Oulun kaupunki käänsi takavuosina kehityksensä kulun. Oulun ihme keräsi ihmettelijöitä ja ihastelijoita ulkomaita myöten. Ulkomaalaisten kiitokset pitää Suomessa aina erikseen mainita. Koko Suomen on nyt tehtävä Oulun ihme perässä.

Helsinkiläinen yrittäjä **Antti Piippo** ja oululainen yrittäjä **Juha Sipilä** vastaavat kuin yhdestä suusta ”*tahto*”, kun heiltä kysyy, mikä voi johtaa Suomen menestykseen myös tulevaisuudessa. Suomen tulee *tahtoa* menestystä, sanovat omasta kokemuksestaan nämä miehet, jotka itse ovat menestystarinoita.

Kovaa työntekoa, palavaa innostusta

Miehet käyvät myös hyvin yrittäjyyden malleiksi. He ovat aivan eri maata, heistä oppii, ettei ole vain yhtä yrittäjän mallia. Yrittäjyydestä ja erityisesti sen aikaansaamisesta on

nyt erinomaisen tarpeellista puhua. Suomi nousee peräpään valvojana ikävästi silmätikuksi kaikissa kansainvälisissä vertailuissa, jotka selvittävät ihmisten halua ryhtyä yrittäjiksi. Tähän on saatava muutos. Yrittäjyyden puolelle eduskunnassa saa kaksisataa ääntä, mutta hyvinvointivaltion turvaverkkojen kangistama ihminen ei hevin jätä palkkatyötään. Yrittäjäksi ryhtyminen on sen rinnalla kuin uimataidottoman hyppy kylmään veteen.

Joku meidän asenteissa tökkii. Yrittäjä ja pankkikonserninjohtaja **Björn Wahlroos** huomautti äsken, etteivät ihmiset missään muualla lopeta ”Haluatko miljonääriksi” -ohjelmaa niin aikaisin. Ihmisten erilaisuudesta huolimatta jotkut asiat ilmestyvät yrittäjien kirjavassa joukossa yleensä aina vastaan, ennen kuin menestyneen ja rikastuneen yrittäjän pintaa ehtii edes kunnolla raapaista. Ensimmäisenä ei yleensä ole rikastumisen hinku. Lähes poikkeuksetta yrittäjän ominaisuuksiksi paljastuvat ainakin kova työnteko ja palava innostus. Eivätkö nämä ole suomalaisia ominaisuuksia vai miksi yrittäminen ei täällä maita? Yrittäjyys ei meillä kiehdo, mutta ei myöskään meno tehdassaleihin, verstaisiin ja ulkotyömaille, ei tekemään, eikä raakaa työtä johtamaan. Kirjaviisas suomalainen haluaa suuryritykseen tai virkamieheksi, nappaskengät jalkaan ja paperikorin jalkojensa väliin.

Juha Sipilä muistuttaa, ettei yrittäjä välttämättä ole ollenkaan sellainen kummajainen miksi hänet usein kuvitellaan. Yrittäjä on yksinkertaisimmillaan vain ihminen, joka vastaa itse omista asioistaan. Sellaisia ihmisiä ei tarvitse kaukaa hakea. Jo lapsi, kunnan koululainen, joka itse huolehtii repustaan ja läksyistään täyttää perusvaatimuksen. Kaikki yrittäjät eivät silti ole tavallisia yrittäjiä. Useat ovat enemmän tai vähemmän epätavallisia. Ihan tavalliset ovat kaikkein epätavallisimpia.

Maailman tämän hetken menestynein klassisen musiikin säveltäjämme, maailman suurimman sävellyspalkinnon voittaja, yhden esitetyimmän nykyopperan säveltäjä **Kaija Saariaho** määrittelee haastattelussa syntyneensä tavalliseen yrittäjäperheeseen. Saariahon isä on itähelsinkiläisen Temetin perustaja ja omistaja, teollisuusneuvos **Launo Laakkonen**. Laakkonen on voimisteluvälineiden kellaripajastaan monen mutkan ja sinnikkään tuotekehittelyn kautta maailman johtavaksi huipputeknisten väestönsuojalaitteiden ja kaasuanalysaattorien valmistajaksi edennyt teknikko, kuvataiteen kerääjä ja sponsori. Tavallinen? Ei, mutta yhden omaperäisen yrittäjien lajin edustaja. Yrittämisen tärkeyttä Suomen pinnalla pitäjänä on taottu kaikkien päähän, mutta kankeammin sanoma uppoaa kuin aakkoset **Aleksis Kiven** luomiin Jukolan veljeksiin.

Sinituotteen omistajan ja parinkymmenen yrityksen riskisijoittajan, monen yrityksen hallituksen työllistämän hausjärveläisen kartanonisännän **Ilkka Brotheruksen** poika tuli taannoin koulusta ja kysyi huolestuneena, että etkös sinä isä ole yrittäjä. Isä myönsi ja poika kertoi opettajan neuvoneen, että älkää ainakaan yrittäjäksi ruvetko.

Hyväntekijöinä konsensus-Suomessa

Juha Sipilä on yksi Oulun ihmeen yrittäjistä ja rikastuneista. Nyt hän on pörssiyritys Elektrobotin hallituksen puheenjohtaja, täyspäiväinen hallitusammattilainen, sijoitustensa hoitaja sekä aikaansa ja rahojaan käyttävä uuden yritystoiminnan alulletuup-

paaja. Juha Sipilä näkyy vähän valtakunnallisessa julkisuudessa, ja hän kieltää tätäkin sanomasta – mutta vaimonsa kanssa perustamansa säätiön kautta hän on ollut sadan muun yrittäjän renkaassa mukana jo sadassa velkasovittelussa ja ohjaa säätiön varoja järjestelmällisesti hyväntekeväisyyteen. Kun rahaa on enempi kuin itse tarvitsee, niin sitä sopii käyttää vaikka yritystoiminnan edistämiseen ja sellaisista huolehtimiseen, jotka eivät itse siihen kykene.

Suuria omaisuuksia karttuu menestyneiden liiketoimien, yrityskauppojen, optioiden ja muiden tulospalkkioiden ansiosta Suomessa nopeasti uusiin käsiin, mitä kehitystä valpas kansa kateellisenä seuraa. Vaurauden levitessä yhä uusiin kansankerroksiin myös amerikkalaisen yhteiskunnan hyväntekeväisyysperinne juurtunee kaiken muun perässä, toivottavasti, hyvinvointivaltion aukkoja paikkailemaan. Tuoretta sijoitusrahaa tarvitaan myös vaikka kantamaan uusia yrityksiä pahimman, eli kolmannen vuoden yli. Ennennäkemättömän runsaat perintörahat varmistavat yhä useammalle ylellisten hankintojen ohella myös peruspääoman vaikka omalle yritykselle.

Antti Piippo on runsaassa kymmenessä vuodessa levittänyt Elcoteqin tuotannon kaikille mantereille. Sotien jälkeisessä Suomessa ei ole toista samanmoista teollisen yrittäjän yksilösuoritusta. Piipon hyväntekeväisyyden muoto on globaali veronmaksajien tuottaminen.

Piipon railakas rahanteko ja reipas yksityiselämä myyvät hyvin. Mies ei muutenkaan pidä kynttiläänsä vakan alla ja julistaa tulta ja tulikiveä kipinöivää tuomiota menneisyyden vangiksi takertuneelle konsensus-Suomen tupouskovalle valtaeliitille. Antti Piippo ei ole ajatuksineen yksin. Eilispäivän työmarkkinakäytäntöjen lujakätistä muokkaamista vaativaa puhetta kuulee tämän tästä. Suomessa saa kuitenkin kaikessa rauhassa riehua kyseenalaistavana suoraan sanojana, ei se hetkauta hyvähermoisia perinteen vaalijoita. Vanha valtarakenne välittää vähät siitä, että on vihoviimeiset muutoksen ajat.

Hyvinvointivaltion puolustus on hyökkäys

Ihanteelliset, hyväsydämiset ihmiset jakavat vähästäänkin. He kannattavat hyvinvointivaltiolla reiluja osuuksia kehitysmaiden avustamisessa, mutta katsovat karsaasti globaalia maailmaa pyörittävän markkinatalouden tavoitetta työllistää kehitysmaita, jotta ne seisoisivat pysyvästi omilla jaloillaan. Jyrkästi vastustetaan myös hallinnollisia päätöksiä ohjata kankaan kehruuta tai sokerijuurikkaan viljelyä sinne, minne se parhaiten sopii. Ristiriidan takana ei ole pahantahtoisuus, siellä ilmeisesti piilee hatara analyysi ja myös asenteellinen ajatusharha. Kansallista olemassaoloa uhkaa toisten mielestä Naton ulkopuolella olo. Toiset kauhistelevat, mihin kansainvälinen yhteisö meidät heittää, jos kaikki eivät suostu siunaamaan pyhää 0,7 prosenttia. Euroina ilmaistuna kaiken suuruiset prosentin osat kasvavat silti yhtä jalkaa taloudellisen tuottavuutemme kanssa.

Jaarittelijoiden puhki puhuma Kiina-ilmiö vie meiltä työpaikkoja, mutta toistaiseksi se on tuonut paljon enemmän tilalle. Kiinan talouskasvua sietää kiittää. Kiina kohentaa monien yritystemme kannattavuutta ja ilahduttaa kuluttajia halvoilla hinnoilla. Kii-

naan Suomi sai etulyönnin Nokian, Venäjään Neuvostoliiton ansiosta, kumpakaan paalupaikkaa ei kärsi tunaroida. Kiina vie koneita ja ostaa raaka-aineita, Venäjä tekee päinvastoin, meille raivautuu näissä maissa toimintatilaa.

Globalisaatio hyökyy kuin tsunami myös meidän kotokulmille. Kansainvälisen työn- jaon pelisääntöihin perehtyminen rauhoittaa mieltä.

Armoton historia aikanaan osoittaa hyvinvointivaltion tuhoajiksi ne, jotka eivät nyt pidä huolta hyvinvointivaltion tehokkuudesta globalisaation kilpailupaineessa. Niu- kan tulevaisuuden toteutuminen on estettävä ja vietävä aihe tulevien jälkiviisaiden käräjiltä. Hyvinvointivaltiosta puhuttaessa paras puolustus on hyökkäys. Se kohdis- tuu aikansa eläneisiin tottumuksiin, vinouttaviin sääntöihin, ummehtuneihin rakentei- siin, nurkkakuntaiseen lyhytnäköisyyteen, välttämättömien toimien veltoon lykkää- miseen, muutoshaluttomuuteen ja tympeään hyssyttelyyn.

Työmarkkinoilla on Talikkalan markkinoiden hurlumhei: yhden ei kannata teettää työtä ja toisen ei kannata tehdä. Yhtäällä on työttömien pysyvä tungos, toisaalla suma seisoo osaavien ja viitsivien työntekijöiden puutteessa. EU:n uudet jäsenmaat ovat työmarkkinoiden avoin lähde, mutta me emme ammenna.

Tulopolitiikan kolmikantaneuvotteluissa kurkkii olkain takaa kuin haamu neljäs osapuoli, joka ei neuvottele, se sanelee. Globalisaatio edustaa vapautta, joka ennen pitkää pakottaa työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän uusille tavoille. Kaukoviisaas- sa järjestelmän uudistuksessa syntyy vain voittajia. Osapuolet tietävät sen, mutta koska muutos on vaikea laji, he ryöstävät yhdellä vuosikymmeniä vanutetulla työrii- dalla prosentin kansakunnan bruttokansantuotteesta.

Pelkkä kilpailun lisääminen ja markkinoiden tehokkuus eivät kuulemma takaa hyvin- vointia. Eivät tietenkään, vain kaahot niin väittävät. Eivät ne takaa, mutta ne tarvitaan raivaamaan edellytyksiä sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle, kyvyille huolehtia myös syrjäytymisen ja selviytymisen rajaviivalla hoippujista.

Pienen on pidettävä kiinni osaamis-strategiastaan. Se on lähes parasta mitä olemme keksineet. On sitouduttava sen sisältöön, eikä vain pelkkään nimikylttiin. Globaalissa maailmassa Suomi on monesta tilastosta katsoen prosentin kokoinen sirpale. Nokian liikevaihtoon Suomi ei tee edes prosentin siivua.

Tekniikasta sovelluksiin

Oulun menestystä edelsi eri toimijoiden yhteistyötä, innostusta, luovuutta ja riskinot- toa. Yhtä ei saa unohtaa, mukana oli myös hallinnollisia päätöksiä. Julkisen hallinnon valpas ja joustava joukkue peli siivitti Oulun voittoputkeen. Koko Suomeen tepsii sama resepti. Äskeisestä irtiotostaan huolimatta Oulu viipyy jälleen mehuasemalla niin kuin koko Suomi. Ihastelemme menestyneeksi rankattua kilpailukykyämme, joka mittaa vain menneisyyttä. Dynaamisuutta ja tulevaisuuden iskukykyä vertailu ei tunnista. Kilpailukyky mittauksiin kuuluu kirjoittaa samanlainen pienellä painettu tuotevaroi- tus kuin sijoitusrahastojen tuottoselostuksiin: menestys menneisyydessä ei takaa tule- vaisuuden tuottoja.

Oulun seudun uusimmat näytöt ovat Oulun ihmettä ihastelevia itse tehtyjä kirjoja. Myös oululaisten on aika tarttua omiin niskavilloihinsa. Oulun ihme ei elä nykytekniikoita monistamalla, valmistuksen laajennukset suuntautuvat luontevimmin ulkomaille. Televisioiden ja laturien perään ei kannata Suomessa parkua, vaan suunnata sinne, missä on tilaa. Sitä on sovelluksissa, alalla kuin alalla. Oulun ihme siirtyy lähihistoriaan, ellei seutu löydä nousun uutta alkua uusien tekniikoiden sovelluksista. Mahdollisuuksia on pilvin pimein. Ympäristö- ja energiateknologian tuotteistaminen on jonon kärjessä. Energiainnovaatioihin ei sisälly kauranjyvien polttaminen, joka hölmöydessään asettuu samaan sarjaan kuin valon kantaminen säkissä pirttiin.

Oulun ihme on väsähtäneessä vaiheessa. Vahvat persoonat ovat väistymässä, kuten aidosti oulunseutulaisen menestystuotteen kehittänyt professori **Seppo Säynäjäkangas**. Epäsovinnainen ajattelutapa kuuluu usein yrittäjyyteen ja auttoi Säynäjäkangasta luomaan maailmanmenestyksensä, sykemittarin. Hyvin tavallinen yrittäjätarina on tämäkin, että Polar Electron pääomistajan oman luomuksen johtaminen nikottelee.

Nokian johtokunnan jäsen, professori **Yrjö Neuvo** sanoo Suomella olevan rajattomat näköalat kehittää mobiilitekniikkaa hyödyntäviä sovelluksia. Tekniikat ovat hyvässä mallissa, eikä mullistavaa uutta ole tulolla. Sovellukset, jos mitkä, ovat asiakasläheistä työtä ja tähtäävät ihmisten mitä erilaisimpien askareiden ja työn sujuvaan ja tehokkaaseen hoitoon. Ei tarvitse kuin valita parhaiten käteen käyvät hankkeet. Maailman arvostetuimpien yritysten listalle Airbusin ja Ikean väliin ahtautunut kansallisylpeytemme Nokia näyttää suuntaa viimesyksyisellä kaikkien aikojen suurimmalla yritysostolla. Nokia ei ostanut laitevalmistajaa. Se hankki itselleen sähköpostisovelluksia kehittävän yhtiön yli 400 miljoonalla dollarilla.

Jo riittää selvitystehtäviä

Filosofi **Pekka Himanen** teki keväällä 2004 eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle jätävän katsauksen Suomen haasteista. Himanen hahmotti meille menestymisen pakkoraon: oltava kannustava ja luova. Olisiko luovuutta nostaa monimuotoisuus arvoon ja erimielisyys kunniaan. Jos palkittaisiin onnistujat ja epäonnistujat, rangaitaisiin tumput suorana seisojia, niitä jotka eivät edes yritä. Suvaitsevaisuus, terve itsetunto, moni-ilmeisyys, epäsovinnaisuus, ilo ja synkkyys, riita, rakkaus ja luontevuus leimaavat tulevaisuuden innovatiivisia yhteisöjä. Kaikkien pitää osata nähdä erilaisuus niin kuin Finlandia-palkittu kirjailija **Sirkka Turkka**: ”Ja kun perhoset tulevat, jos/ne tulevat, /eivät ne liihota./ Se on niiden tapa kulkea”. Himanen selkeä, tiivis ja silti runsas kirjoitus sisälsi kaksikymmentäviisi toimenpide-ehdotusta.

Sitran viimekeväinen raportti ajoi neljän kirjoittajan **Jaakko Kianderin, Jukka Pekkarisen, Pentti Vartian** ja **Pekka Ylä-Anttilan voimin** hiuksenhienosti ohi ja ehdotti kahtakymmentäkuutta tapaa tehdä Suomi innovatiivisemmaksi. Julkiseen keskusteluun eivät kumpikaan kirja juuri yltäneet. Sitran mielestä Sitran kirjoituskokoelma vielä tarvittiin, mutta sitten ei yhtään enää. Pääministerinä Suomen Euroopan unionin jäseneksi paimentanut Sitran yliasiamies **Esko Aho** patisteli nykyisiä vallanpitäjiä siirtymään käytännön ratkaisujen puolelle. Samanmoisia viisauksia tihkuva kirjapino on paisunut silti keväänkin jälkeen.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta kantoi sekin kortensa kekoon tuottamalla syksyn kirjamarkkinoille *Alueelliset innovaatioympäristöt*-raporttinsa. Raportissa ja sen teko-vaiheen kokouksien selostuksissa on kosolti hyviä havaintoja, mutta ikävä kyllä, suomalainen innovaatioympäristö ei käytännössä niistä elävöidy. Kaikkialla Suomes-sa hämmennetään nyt samaa sakeaa puuroa, jossa sattumina lilluvat hankkeet, projek-tit, EU-rahoitus, luova jännite, arvokonseptit, resurssit ja kärkiklusterit.

Ottaa missä päin Suomea käteensä paikallisen TE -keskuksen tai minkä muun yrityk-sille tukeaan tarjoavan yhteisön tai konsultin tekstejä, saa luettavakseen samanlaisia itsestäänselvyksiä. Tämä on Pirkanmaan TE -keskuksen näyte, jonka se kuluneena syksynä arvioi maksullisen sanomalehti-ilmoituksen arvoiseksi: ”Pirkanmaalaisittain merkittäviä megatrendejä ovat esimerkiksi globalisaatio ja kansainväliseen työnja-koon liittyvät muutokset, väestörakenteen ikääntyminen ja sen haasteet sekä kulutus-kulttuurin muutokset”. Aivan oikein, entäs sitten.

Esko Aho on oikeassa. Sopii sanoa kuin sosialidemokraatit 1960-luvun kuulussa iskulauseessaan: Jo riittää. Lukuisiin kehitysohjelmiin, loppuraportteihin ja toimen-pide-ehdotuksiin on koottu päättäjien tarvitsema perustieto.

Päättäjät tositoimiin

Päättäjien on ryhdistäydyttävä ja ryhdyttävä siihen työhön, josta heille palkka makse-taan. Päättäjien on ponnisteltava suurisuuntaisia, kunnianhimoisia päätöksiä, jotka pyyhkivät uhkakuvat ja tekevät uuden tulevaisuuden – ja sillä sipuli. Tosipaikan tullen kansan valtuuttamat edustajat liian usein säikkyvät. Itsenäiseen, suuntaa antavaan työskentelyyn, isänmaan etua kauaksi sihtaaviin päätöksiin kykenevä tai edes haluava valtiomies-aines on julistettava suojelukohteeksi.

Nurkkaan kuuluu komentaa myös tiedotusvälineitä. Ne ovat laiskoja syventymään uudistuksiin. Näkemyksellisten juttujen sijan valtaa pintakuuhu ja heppoiset lausun-not. Uudistusten perusteltu ja innostava tukeminen kysyy viitseliäisyyttä.

Hyvinvointivaltion kaksi peruspilaria: terveydenhoito ja koulutus pysyvät vankkoina vain hallinnollisen järjestyksen keinoin. Kuntauudistuksessa monen ihmisen urautu-nut elämänmeno järkkyy. Asiat kääntyvät nurin niskoin, ne tehdään toisin, mutta suomalainen yhteiskunta vankistuu. Kuntien kehittäminen juuttui pitkäksi aikaa jankutukseen kunnan sopivasta koosta. Kuntauudistus ei syvimmältään edes ole kuntien koko- ja rajakysymys.

Pitkää ikää identiteettikunnille

Jos halutaan, niin lähidemokratiaa vaalivalle, paikallista kansalaistoimintaa hyö-dyntävälle identiteettikunnalle voimme kaikessa rauhassa toivottaa pitkää ikää. Kansalaisten palvelujen järjestämisestä pitää huolta valittavan mallin mukainen suur-kunta.

Kuntauudistus kaikkine seurauksineen kouraisee Suomea niin kovaa ja syvältä, että muutos huutaa kylkeensä Suomen strategiaa. Työ ja työntekijät keskittyvät elinvoimaisille seuduille, eikä näkösilällä ole mitään joka taittaisi sisäisen muuton. Tieto tästä tosiasiasta pitää yllä vellovaa, löysää puhetta. Kaikki ovat hämillään kehityksen ankarasta kulusta.

Päättymätön keskusteleminen on helpompaa kuin rankat päätökset Suomen aluepoliittisesta tulevaisuudesta. Kehittämishaluinen aluepolitiikka koskee yhtäläillä niin eteläistä väestökeskittymää Helsinkiä, Sipoota, Espoota, Kauniaista ja Vantaata kuin Kittilän, Kolarin ja Muonion hajanaista matkailukeskusta Länsi-Lapissa. Valittavana on – kärjistäen – kylmäpäisesti keskittyä elinvoimaisten keskusten vahvistamiseen tai sitten hajottaa vähät voimat yhä kiihtyvän alueellisen eriarvoistumisen hidastamiseen.

Hajautetun aluerakenteen ylläpito on uhrautuvaa. Se merkitsee hellittämistä kansainvälisestä elintaso- ja kilpailukykykymittelystä. Hajautettua aluerakennetta viimeiseen asti ylläpitävää päättäjää voi myös kiittää tasa-arvoista yhteiskuntaa puolustavaksi **Sven Dufvaksi**. Valinta ei tietenkään ole helppo, harvoin se on, mutta totuutta on ainakin uskallettava katsoa suoraan silmiin.

Pahiten taantuville kunnille ei silti edes missään teoreettisessa mallissa voi olla tarjolla kuin ”saattohoitoa”, millä sanalla tutkija **Santtu von Bruun** asian ilmaisee *Alueelliset innovaatioympäristöt* –raporttiin sisältyvässä ”Kuntien tulevaisuus 2025” tutkimushankkeen selostuksessaan.

Kunnioittava tervehdys suuriruhtinaskuntaan

Suomen strategia on satavuotiaan parlamentin kunnioittava tervehdys sadan vuoden takaiseen suuriruhtinaskuntaan.

Syksyn 1905 punainen julistus oli sen ajan Suomelle kannustava strategia, jolla oli vahva vaikutus. Vuonna 1906 naiset, mutta myös rahvaan miehet, saivat äänioikeuden ja Suomeen perustettiin eduskunta. Suomen tulevaisuus-strategia hahmottaa ymmärtämään kunta- ja palvelu-uudistuksen yhteiselle asialistalle nostaneita kysymyksiä.

Terveystienhoitopalvelujen ohella on pakko ottaa kantaa esimerkiksi siihen, millainen viikatemies tarvitaan niittämään lukioiden, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ylikasvua. PISA-tutkimus hivelee peruskoulutustamme, lukiolaiset menestyvät koulutuksellisesti matematiikkakilpailuissa, mutta yliopistojen kansainväliset vertailut kuitenkin mielellään väärin tehdyiksi. Osaamisen merkitystä toistetaan yhteen ääneen kuin uskontunnustusta. Osaaminen ja taito kehittyvät älyllisistä haasteista, joita sinne tänne sirotellut korkeakoulut ani harvoin tarjoavat. Ammattikorkeakoulut taas syntyivät hurmoksessa, joka tukahdutti koulutus-Suomen kokonaisuuden kriittisen puninnan.

Karjalaisten asuttamiseksi ja yleisistä alue- ja väestöpoliittisista syistä aikanaan tehtyjä maatalouden ratkaisuja on kovalla kädellä vedetty takaisin. Maatilkkuihin ja pieniin karjoihin pirstottua maatalouden harjoittamiseksi nimitettyä elämänmuotoa ei enää yhteinen kukkaro kestänyt. Nyt jo näkee, että jäljelle jääneessä erikoistuneessa ja

yrittäjähenkisessä maatilataloudessa orastaa elinvoima. Maaseutu jää rikastamaan elämäämme, kun uskallamme tehdä luovia uudistuksia.

Kiehtova, mutta työläs tehtävä

Suomen päättäjille kansallinen strategia on kiehtova, mutta vaikea tehtävä. Töihin vaan. Tämä patistelu kohdistuu ensisijaisesti maan hallitukseen ja sen vetäjään, pääministeri Matti Vanhaseen. On aika rehabilitoida vanha kunnon komitealaitos. Homeista maineestaan huolimatta komiteat ovat rakentaneet pätevästi Suomea. Se on oiva tapa prosessoida hallittu sitouttaminen.

Kaikki vaikuttaa kaikkeen, syyt ja seuraukset risteilevät: perhepolitiikka lapsilukuihin vaikuttaa elinkeinopolitiikkaan, ympäristöstä huolehtiminen metsätalouteen, julkisyhteisöjen tuottavuusohjelma terveydenhoidon järjestämiseen, hyvinvointimalli energiapolitiikkaan, ydinvoima koulutukseen ja kaikki nämä pitkin ja poikin. On mietittävä miten houkutella vierailta mailta hyviä työntekijöitä ja hyviä investointeja, Kiinastakin muuhun kuin Allianssiin. On ajateltava musiikkia, elokuvia ja muuta taidetta, koko kulttuuria puukirkkojen suunnittelijoista tietokonepelien tekijöihin. On pakko tehdä yhtenäinen strategia, joka sanoo asiat halki ja joka kirkastaa sumeat riippuvuudet läpinäkyviksi.

Suomen strategia–komitea istuisi juhluvuoteen yhtä kauniisti kuin juhlamekot Linnan itsenäisyysvastaanoton näyttävimpien vieraiden ylle. Uuden ajan merkiksi komitealle urakoidaan lyhyehkö työrupeama ja se kootaan ensisijaisesti hyvää tulosta ja toissijaisesti poliittista edustuksellisuutta silmälläpitäen. Kansallinen strategia ei ole yksin pääministeri Vanhasen eikä varapääministeri, puoluejohtaja **Eero Heinäluoman** ja hallituksen show. Siihen on sitouduttava myös tasavallan presidentti **Tarja Halosen**. Strategiahankkeen takana on oltava suurimman oppositiopuoleen johtajan **Jyrki Kataisen** ja ennen kaikkea puhemies **Paavo Lipposen** johtaman eduskunnan.

Suomen johdon on sitouduttava Suomen tulevaisuuteen.

Hyvä tulevaisuus myös uskosta kiinni

Suomen menestys kestää vertailut. Sata vuotta olemme kivunneet ripeästi. Olemme suoriutuneet mainiosti sekä talouden että hengen vainioilla. Kansakunta on säilynyt ehyenä. Presidenttiehdokkaatkin harjoittivat enemmän hiuksia halkovaa kinastelua kuin repivien ja samalla omintakeisten näkemyserojen kehittelyä. Maailma vain on käynyt monimutkaisemmaksi. Se on muotitermillä *haasteellinen*, mutta tarjoaa myös mahdollisuuksia runsaammin kuin koskaan ennen.

Kauan viime sotien jälkeen työläisperheen vanhempien neuvot olivat yhdenmukaisia: opiskelkaa lapset, ”että teillä olisi helpompaa kuin meillä”. Koulutus on edelleen ansaitsemassaan korkeassa kurssissa, mutta harha sen ja elämän helppouden yhteydestä on pyyhkiytynyt.

Hyvinvointivaltio on yksimielinen tavoite, kun jokainen määrittelee sen kuinka lystää.

Puoli miljoonaa suomalaista saa asumistukea ja toimeentulotukea saavissa perheissä on yli neljäsataatuhatta ihmistä. Työttömiä on yhä lähes kaksisataatuhatta. Kohta puolet meistä sairastaa liikalihavuuttaan. Raatajasukupolvet eivät taatusti haaveksineet tällaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta, jossa nuori pari esikoisen saatuaan huomaa, ettei kumpikaan vanhemmista osaa edes puuroa keittää. Näemme ylenpalttista hoivaamista ja uusavuttomuutta, sekä häkellyttävää yksilön ja perheen vastuun vierittämistä yhteiskunnalle. Yhä useammat ovat ymmällä, ihan oikeastiko olemme oikealla tiellä. Kansalaiset ovat ketterämpiä vaistoamaan vinoutumia kuin kankeissa puoluekoneistoissa tajutaan. Kansan enemmistö on valmis hyväksymään muutoksia, kunhan johtajat ensin uskaltavat nimetä ne. Keskustelua hyvinvointipalvelujen mitoituksesta ei voi välttää, sillä valtionvelka on yhä noin 60 miljardia euroa, velan korot ovat runsaan kymmenen viime vuoden aikana syöneet saman verran.

Mikä on nyt suomalaisen visio tulevaisuudesta, hyvästä elämästä, millainen on meidän kansallinen unelmamme. Suomi-strategian pitää rakentaa vankka pohja tulevaisuudenuskolle. Menestymisen tekijöihin kuuluu tietoisuuden lisäksi myös usko ja myönteinen mieli. Kansalainen ei haaveksi ensimmäiseksi kolmen prosentin vuotuisesta kansantulon kasvusta, mutta hän tietää kasvun toteuttavan hänen oman elämänsä unelmat. Kun huolehdimme itsestämme, omasta kansastamme, pystymme auttamaan myös muita. Lentokoneen turvaopastuskin neuvoo ensiksi laittamaan hengitysnaamarin omille kasvoille, vasta sitten lapselle.

Kyösti Karjula, ohjausryhmän puheenjohtaja
Keskustelun kirjasi Paula Tiihonen

KESKUSTELUA

Hitaasti kypsyvät innovaatiot

1900-luvun kehitys on ollut ihmiskunnan historian pitkässä linjassa hengästyttävä ja 1990-luku suorastaan pikajuoksua. Nykyisin kaikkialle levinnyt puhe innovaatioista tuo mieleen nopeat uudistukset ja hyppy uuteen. Maailma ei muutu hetkessä. Tärkeät uudet asiat vaativat aikansa.

Jos Suomessa innovaatiopolitiikasta keskustellaan pikavoittojen, nopean saneerauksen ja teknisten vempaimien taikka osaavan ja tietävän eliitin taikka muutaman valitun alan huippututkimuksen asioina ja tasolla, on unohdettu jotain oleellista. Merkittävisissä innovaatioissa ei ole kyse ”keksintöpatteristosta”, joka tehokkaasti työstäen otetaan tuotantoon ja aggressiivisesti myydään. Arvokkaimmat innovaatiomme ovat laajalaiseen osaamiseen perustuvia ja ne ovat kaikki kypsyneet hitaasti. Kyse on jalokivistä ja osa niistä on kruununjalokiviä.

Menestyvän metsäteollisuuden kehittäminen on vaatinut vuosisadan. Kyse ei ole yhdestä tai kahdesta keksinnöstä, vaan metsistä – hitaasti kasvavista – ja sukupolvien ajan mitä erilaisempien ihmisten työstä ja ajattelusta. Myöhemmin tässä kirjoituksessa arvioitaessa IT-alan nousun syitä tuodaan esille, että Nokian nousua selitetään alan markkinoiden vapauttamisella 1990-luvulla. Markkinat olivat auki jo 1800-luvulla, kun Suomessa oli satoja yksityisiä paikallisia puhelinyhtiöitä.

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on myös menestynyt hitaan pitkäjänteisen rakentamisen ja uudistautumisen kautta. Teknistä ja muuta uutta oppia työntekoon on otettu käyttöön ennakkoluulottomasti ja ripeästi, mutta tärkeintä on ollut pitää sellaiset isot ja kalliit julkisen vallan ydinasiat kuin terveydenhoito, koulutus, lastenhoito ja eläkkeet selkeinä ja systeemit kaikissa oloissa toimivina. Eri yhteiskuntaryhmittä ja toimijat ovat konsensus-hengessä sitoutuneet yhteiseen hyvään pitkälle tulevaisuuteen.

Monto vaatii valtiolta monin tavoin aktiivisuutta, johtajuutta tai vähintään nopeaa reagointikykyä. Kysymys valtion suhteesta innovaatioihin on periaatteellinen ja aika-ulottuvuutta ei tässäkään voi sivuuttaa. Julkisen hallinnon tehtävä on edistää kansakunnan yleistä etua ja tässä ikivanhassa tehtävässään se edustaa myös institutionaalista muistia. Hallinnon tehtävät, sen edustamat arvot ja toimintaperiaatteet on määritelty lainsäädännössä – hallinto on osa demokratiaa. Hallinnon pysyviin arvoihin kuuluu myös pyrkimys uudistumiseen. Uudistusten on kuitenkin edistettävä yleistä hyvää ja lisättävä valtionhallinnon demokraattista uskottavuutta.

Hitaasti kypsyvistä innovaatioista puhuminen on tärkeätä myös ihmisten kannalta. Kaikki arvokas työ ei siirry kansainvälisten yritysten tuotekehittely- ja markkinointiosastoille, uusimman tekniikan laboratorioihin ja yliopistojen huippuyksiköihin ja alueellisiin innovaatiokeskuksiin. Suomalaisten on oltava mukana työssä ja maan rakentamisessa, mikäli vain mahdollista, kukin omalla alallaan, tasollaan, tavallaan ja parhaaksi katsomallaan asuinalueella. Ihmisten enemmistön tekeminen ja uusiutuminen määrittää viime kädessä tahdin.

Lopuksi itse innovaatiosta. Jos innovaatio määritellään vastakohtaksi imitaatiolle eli matkinnalle, on sekin tullut Suomeen hitaasti. Aivan viime vuosikymmeniä lukuunottamatta olemme olleet lähinnä matkijoita. Nyt meiltä vaaditaan edelläkävijän otetta.

Murrosvaiheessa tarvitaan kauaskantoisia päätöksiä

Paras esimerkki hitaan innovaation tuloksellisuudesta on suomalaisten usko tietoon ja tästä syystä sijoittaminen koulutukseen. Suomessa on rationaalisesti katsottu, että tässä globaalitalouden vaiheessa – aivan kuten muinakin murroskausina – menestymme tiedolla ja osaamisella. Ehkä tähän pitäisi lisätä tiedonjano ja uteliaisuus. Jo 1840-luvulla Senaatti juuri perustetun manufaktuurin johtokunnan kautta yritti herättää suomalaisten yrittäjien kiinnostusta uusiin keksintöihin ja patentteihin. Senaatti lähetti myös lahjakkaita opiskelijoita ulkomaille oppiin. Suomalaiset ovat sen jälkeenkin olleet tieteellisten ja ammatillisten kansainvälisten järjestöjen suurkuluttajia.

Matkiminen ja perässähihtäminen oli hyvä toimintamalli. Suomi oli 150 ja vielä 100 vuotta sitten Euroopan köyhimpiä kansoja ja lähes kaikessa todella jälkeenjäänyt. 2000-luvun alussa tilanne on aivan toisenlainen. Olemme monessa asiassa menneet muiden eurooppalaisten ohi. Tämän innovatiivisen tilan olemme saavuttaneet kovalla työllä asteittain.

Suomessa on ollut oppimisen aaltoja ja jokainen niistä on vaatinut näkijänsä, jotka ovat tehneet tai teettäneet oman aikansa tulevaisuuspäätökset. Tulokset ovat vaatineet aikansa. Ensimmäinen aalto ajoittuu vuosisatojen taakse Ruotsin vallan ajalle. Sen tärkein osaamista nostava poliittinen päätös oli: avioliittolupaa ei heru, ellei osaa lukea ja kirjoittaa. Vaikka päätös teki Suomesta luku- ja kirjoitustaitoisen maan eli periaatteessa mahdollisti maan nousun, Suomi oli edelleen syrjäinen ja köyhä Kurjala. Seuraava oppimisen aalto alkoi 1800-luvulla, mutta saavutti tavoitteensa tosiasiaassa itsenäisyyden alkupuolella. Valtiovalta päätti, että jokaisen pojan ja tytön asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta on mentävä kouluun. Näillä kahdella erittäin kauaskantoisella päätöksellä luotiin tasa-arvoisen yhteiskunnan perusta: kaikille suotiin mahdollisuus menestyä koulutuksen avulla. Päätöksillä varmistettiin, että pienen kansakunnan lahjakkuuspotentiaaleja alettiin todenteolla ottaa käyttöön. Vaurastuminenkin alkoi, mutta hitaasti.

Linjausta jatkettiin. Seuraava suuri uudistusaalto ajoittuu sotien jälkeen 1960- ja 1970-luvuille. Luomalla kaikille avoin 9-vuotinen peruskoulu avattiin tulevaisuuden mahdollisuuksien ovet selälleen koko kansalle. Toisaalta huomattiin, että monipuolisen talouden perusta vaatii korkeimman opetuksen uudistamista. Helsinkiin ja Turkuun

keskittyvän yliopistotutkimuksen koettiin olevan vielä tosiasiallisesti kansan enemmistön ulottumattomissa. Valtiovalta avasi yliopistot kaikille suomalaisille ja kaikille alueille kahdella pitkälle suomalaista tulevaisuutta linjaavalla päätöksellä: 1) luotiin opintoihin valtion lainoitus ja 2) hajautettiin yliopisto-opetus eri puolille Suomea perustamalla korkeakoulut maakuntakeskuksiin.

Nämä askeleet ovat olleet välttämättömiä Suomen siirtyessä osaamisyhteiskunnaksi ja PISA-tilastojen kärkeen. Nousu tietoteknologiaateollisuuden johtavien maiden joukkoon maailmassa on oma tarinansa.

Myönteinen vai kielteinen – aktiivinen vai passiivinen lähestymistapa?

Otsikon valinnat ovat kaiken inhimillisen toiminnan ja yhteisen elämän klassisia valintoja. Monton raportti on sanomaltaan alkuosassaan heikkouksiin keskittyvä, jopa lohduuttoman tuntuinen, mikä johtuu myös aikaperspektiivistä. Kun suomalaista biotekniikkaa syytetään epäonnistumisesta, Tekesin pääjohtaja Veli-Pekka Saarnivaara muistuttaa, että henkinen sitoutuminen biolääkeyrityksiin on tehtävä pitkäksi aikaa (Tekes jatkaa jo rahoitettujen bioalan yritysten tukea vuoteen 2011). Turhaan näemme nykyisen tilamme ja samalla tulevaisuuden lähtökohdat liian harmaina. Tulevaisuutta vahvistaville yhteiskunnallisille uudistuksille on nyt tuhannen taalan paikka, mutta silloin ei ole kyse ainoastaan teknologiasta ja insinöörien taituruudesta. On yllettävä laajasti mahdollisuuksia etsivään ajatteluun ja toimintaan.

Suomen kansantuote asukasta kohden kasvoi sadassa vuodessa 14-kertaiseksi nimenomaan tuottavuuden ansiosta. Myös tulevaisuudessa pitkällä aikavälillä Suomen menestys perustuu tuottavuuteen. Olennaista on tukea talouspolitiikan avulla teknologisen kehityksen täysimääräistä hyödyntämistä ja olla mukana maailmanmuutoksessa. On arvioitava, pohdittava ja tehtävä valintoja. Globalisaation välitilinpäätös näyttää Suomen kannalta kokonaisuutena melko hyvältä. Vaikka erityisesti tehdastyöpaikkoja on siirtynyt Aasiaan, muut alat ovat voimistuneet; uuden tekniikan alat, tutkimusta ja kehitystä vaativat alat, ja lähes koko palvelusektori.

Harvoin on politiikassa tilaisuus tehdä monille väestö- ja intressiryhmille vaikeita rakenneuudistuksia lähtökohtaisesti niin suotuisissa oloissa kuin Suomella on lähivuosina mahdollista. Suuret ikäluokat ovat siirtymässä eläkkeelle tilanteessa, jossa talous, mukaan lukien julkinen talous, on hyvässä kunnossa. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että valtiolta ja kunnilta vapautuu voimavaroja ja paikkoja. Ne voidaan kohdentaa uudelleen innovatiivisille uusille aloille, joilla luodaan uutta vaurautta. Mutta, koska on kysymys valtion ydintehtävistä, virastoista ja virkamiehistä, joilla on kumulatiivista tietoa ja jotka edustavat institutionaalista muistia, muutokset on tehtävä erityisellä huolella ja ennen kaikkea hyvin perustellen.

Miksi positiivinen ilmapiiri ja optimistinen lähestymistapa olisivat nyt tarpeen? Talous, ja siten myös valtiontalous on myös psykologiaa, uskoa tulevaisuuteen. Jos se viedään, ei ole järkeä kilvoitella opiskelussa, työssä tai yrittämisessä. Valitulla lähestymistavalla on merkitystä myös valtionhallinnon uudistuksissa. Hallitus on päättänyt keväen 2005 kehysmenettelyssä saavuttaa 2 %:n tuottavuuden nousun pääasiassa

jättämällä vuoteen 2011 mennessä valtiolta vapautuvista työpaikoista puolet (17 500) täyttämättä. Paljon energiaa ja ajatuksia on mennyt saneluksi koetun päätöksen vastustamiseen esimerkiksi yliopistoissa, joiden tehtäväksi annettiin säästää 6 000 virkaa. Jos armeija, poliisi, oikeuslaitos ja vastaavat valtion avainalat irtautuvat asiasta, koko tuottavuuspäätös voi murentua.

Valtioneuvoston tuottavuushankkeessa on käymässä valtiovarainministeriön ja virastojen välillä kuten valtion ja kuntien suhteelle runsas 10 vuotta sitten uuden perustuslain määrätessä entistä selvemmin kunnille velvollisuuksia ilman rahoitusta. Kunnat määrättiin kilpailemaan ja kilpailuttamaan ilman alan tuntemusta. Yht'äkkinen ja perustelematon valtion virkojen säästöpäätös on kääntymässä innovaatiota vastaan. Julkisen sektorin palvelutuotanto on eräs tulevaisuudessa paljon työpaikkoja vaativa, mutta myös niitä luova ala. Yksityistä palvelusektoria olisi voitu vahvistaa luonnollisella tavalla. Näivettyminen on tauti, johon ei pidä sairastua. Onnettomuutta ei pidä etsiä.

Julkisten palvelujen tuottamisessa Suomella on tietoa, taitoa ja hyvä maine. Jotta niistä saa myytäviä tuotteita, joita voi viedä alati laajeneville markkinoille, on tehtävä kehittämistyötä niin Suomessa kuin ulkomailla tämä tarkoitus mielessä. On pohdittava suunnittelua, kilpailua, rahoitusta, riskinottoa, markkinoita ja monia muita liikelämän perusasioita, joiden hallintaa ei voida kohtuudella virkamiehiltä tai ammattiharjoittajilta (lääkärit, opettajat, sairaanhoitajat jne) vaatia. Riskinottaminen on tietoisesti opittava. Esimerkkinä eräästä avauksesta on pari vuotta sitten Kiinan Shanghaiin perustettu suomalaisten vientitoimisto (Teknia), joka on keskittynyt terveydenhoidon ja vanhuudenturvan myyntiin kiinalaisille. Kohteena on tässä vaiheessa valtio, mutta tavoite on tehdä tietä suomalaisyrityksille sairaaloihin ja vanhainkoteihin.

Yleisemminkin on syytä talouspolitiikassa varoa kielteisen ilmapiirin lamauttavaa vaikutusta. Vuoden 2006 budjetin ensimmäiset sanat ovat: ”Maailmantalouden kasvu on hidastumassa erittäin vahvan vuoden 2004 jälkeen.” Edellisen budjetin ensimmäinen Suomea koskeva ennuste vuodelle 2005 kuului ”mutta ensi vuonna kasvun arvioidaan hidastuvan jo hieman ... nopeimman kasvun vaihe saattaa olla jo ohitettu”. Vuoden 2004 talousarvioesityksen alku kuului: ”Edelleen vaimeana jatkuvasta talouskasvusta huolimatta työllisyydessä ei ole tapahtunut merkittävää heikkenemistä Talousarvioesityksen taustalla oleva ennuste perustuu näkemykselle, että talouskasvu vähitellen vahvistuu Yhdysvalloissa ja myös EU-alueella.”

Suomi on kansantaloutena 100 vuodessa tehnyt maailman talouksista erään jyrkimmistä loikista Euroopan köyhimmistä sen rikkaimpiin. Sodat eivät estäneet vaurastumista. Jokainen sukupolvi on kaksinkertaistanut reaalitytulot asukasta kohden. Kertynyt vauraus on paitsi materiaalista myös henkistä. Toimiva demokratia, tasa-arvo ja luotettava hallinto antavat hyvän institutionaalisen etumatkan myös jatkossa. Suomalaiset uskovat tulevaisuuteen. Suomen kansantalous on selkeästi vahvempi kuin ennen. Työpaikkojen määrä on nousussa. Valtion velkaa on kyetty selvästi lyhentämään. Tästä huolimatta ilmapiiri talouspolitiikassa ja yleisemminkin yhteiskunnassa ruokkii pessimismisiä. Jos eliitit – edunvalvontajärjestöt, puolueet, media ja korkeat finanssivirkamiehet – turhaan pelottelevat kansalaisia, siirrytään toteuttamaan ennusteita. Pessimismin sijasta on avattava näköaloja uusiin mahdollisuuksiin.

Positiivisia vaihtoehtoja on tuotava nykyistä tietoisemmin esille. Otetaan esimerkiksi kulutus. Yksityinen kulutus on noin 30 prosenttia bruttokansantuotteesta. Saksa ja Japani ovat hyviä esimerkkejä pitkään jatkuneesta huonosta kulutusinnosta. Pelko johtaa yleensä myös omien etuukseen varmistamiseen. Suomella on kunnia olla ensimmäinen maa maailmassa, jossa äänestäjien enemmistö on yli 50-vuotiaita (vuonna 2010). Näivettymisen kierrettä on vaikea hallita.

Menestyvässä kansantaloudessa ihmisten tulevaisuus on yhteinen. Suomalainen parlamentti juhlii 100-vuotista historiaansa. On olennaista, että luottamus ja reilu tulevaisuuden usko säilyy vaikka tunnustetaan tilastolliset tosiasiat. Pitkästä aikaa valtiovarainministeriöstä kuuluu optimistista viestiä uuden kansantalouselämyksen ylijohtaja Jukka Pekkarisen puheissa. Pekkarisen mukaan koulutuksessa, tutkimuksessa ja tuotekehityksessä ei saa säästellä, eikä kuluttajien ole syytä ryhtyä liian säästäväisiksi.

Innovatiivinen ympäristö, josta alan tutkijat paljon puhuvat, tarkoittaa myös iloa ja innostusta.

Valtiosta, suomalaisesta omistajuudesta ja alueista

Valtion roolista pitkän linjan innovaatioissa oli jo puhe. Entä lähihistoria? Oliko erittäin nopea teknologinen nousu 1990-luvulla valtion innovaatiopolitiikan tulosta? Alan historiaa tutkineen Martti Häikiön mukaan Suomen nousua ei selitä sen enempää julkinen kuin yksityinenkään innovaatiopolitiikka vaan kilpailun vapauttaminen, joka avasi tien uusien keksintöjen kaupallistumiselle. Kilpailun vapauttaminen osui ajankohtaan, jolloin teknologiassa tapahtui hyppy, joita aiemmin on sattunut ehkä kerran sadassa vuodessa. Siirryttiin digitaalitekologiaan. Toinen teknologian iso sysäys oli kun digitaalisten matkapuhelinverkkojen yleistymistä seurasi kännyköiden koon pienentyminen ja hintojen lasku. Kännykstä tuli jokamiehen käyttöesine ja satojen miljoonien kuluttajien markkinat avautuivat. Häikiö korostaa, että uusien teknillisten keksintöjen yleistyminen edellyttää kahta tekijää: 1) levittämisen tulee olla kaupallisesti kannattavaa ja 2) julkisen vallan on annettava uusille toiminnoille tilaa. Näin kävi Suomessa. Esimerkkinä alan kehitystä hidastaneesta väärästä poliittisesta päätöksestä Euroopassa hän mainitsee kolmannen sukupolven matkapuhelinverkon toimilupien ylläpidon. Kaikki tuo raha oli pois yrityksiltä uuden teknologian kehittämisestä.

Osaamispoliittika on ala, jossa valtion on syytä olla aktiivinen. Tästä on vallinnut Suomessa melkoinen yksimielisyys. Valtio on hoitanut koulutuksen. Sen sijaan on pidetty hyvänä, että valtion osuus tutkimus- ja tuotekehityksessä on jäänyt ratkaisevasti vähäisemmäksi kuin yritysten osuus. Vuonna 2003 yritykset laittoivat 3 528 miljoonaa euroa tutkimus- ja kehitystoimintaan, kun esimerkiksi Tekesin rahoitus oli 395 miljoonaa. Valtion vaikutusmahdollisuuksia ei tule kuitenkaan aliarvioida. Kansainvälistä huomiota on saanut muista maista poikkeava hallituksen rohkea veto pahimman laman aikana 1990-luvun alussa. Suomi investoi syvästä työttömyydestä huolimatta voimallisesti tulevaisuuteen – tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Tällä päätöksellä oli vaikutuksia, joita ei voida mitata ainoastaan valtion sijoittamalla rahalla. Kyse oli tulevaisuudenuskosta – halusta olla mukana tekemässä tulevaisuutta.

Talouden ja tuottavuuden kannalta tärkeimmät ratkaisut syntyvät usein markkinoiden rajapinnassa. Tulevaisuudessa koko suomalainen yhteiskunta on nähtävissä eri alojen korkean osaamisen ja mitä moninaisemman erityisosaamisen kampuksena, jossa jokaisella suomalaisella on omat mahdollisuutensa. Tulevaisuusvaliokunnan Politics & Internet-konferenssissa 1999 Helsingissä nousi esille ajatus Suomesta uuden tiedon koelaboratoriona. Se sai sekä hyväksyntää että kovaa kritiikkiä. Kyse oli siitä, että kokonsa, sijaintinsa ja yleisen yhteiskunnallisen valvutuneisuutensa takia maamme katsottiin sopivan uusien ideoiden, tekniikoiden ja systeemien hyväksi, turvallisesti ja luotettavaksi koe- ja testauspaikaksi. Vaikka emme yllä Nobeleihin tai uusiin Nokioihin, Suomessa voidaan kokeilla uusia keksintöjä ja tuotteita modernissa, avoimessa, mielenkiintoisessa ja turvallisessa ympäristössä. On myös kyse arkipäivän ihmisten tarpeista lähtevästä tuotteiden, palvelujen ja toimintatapojen kehittämisestä.

Tarvitsemme näkemyksellisiä, voimakkaita persoonallisuuksia. Valovoimaisten tähtien loisto ja priimusmoottoreiden osaaminen ja erityisyys ei ole muilta pois. Monton kirjoituksessa nostetaan oikeutetusti esille kaksi nimeä: helsinkiläinen Antti Piippo ja oululainen Juha Sipilä. He ovat esimerkkejä myös tämän päivän kipeässä asiassa, joka on suomalainen pääoma.

Monton kirjoituksesta kuultaa läpi huoli suomalaisesta omistuksesta, tarvittavista pääomista vahvistamaan kotimaista omistajuutta. Samaan aikaan alkuvuodesta 2006 julkaistiin kansainvälinen selvitys (Boston Consulting Group) vuosien 1996–2005 eri maiden pörssiyritysten omistajille jakamista voitoista. Läntisistä teollisuusmaista suomalaiset yhtiöt ovat parhaiten palkinneet omistajia. Helsingin Sanomat kirjoittaa pääkirjoituksessaan (20.1.2006), että Suomessa pörssiyritykset tahkoavat omistajilleen paremmat tuotot kuin muualla, ja koska kotimaista pääomaa on vähän, yritysten ovet ovat selkosellaan ulkomaisille ostajille tulla. Kun Suomi myy yrityksiä liian helpolla ulkomaille, Suomesta voi tulla tytäryhtiövaltio. Jatkokysymys kuuluu: Kenen omistama tytäryhtiövaltio? Innovaation-matkimisen tasolla on kysyttävä: Ovatko suomalaiset opiskelleet kansainväliset liiketalousopit niin, että vain kovin omistajapolitiikka kelpaa ja onko valinta “share-holder” ja “stake-holder” mallien välillä tehty yksioikoisen lyhytnäköisesti?

Talouden tulevaisuus on työnjakoa ja kilpailua. Avoimessa kansainvälisessä taloudessa tahti vain kovenee. Suomessa isänmaa, kotiseutu, perhe ja suku, oma kieli, oma vakaumus, kotikaupunki, kylä, mökkipaikka ja oma vene tai oma elämänmuoto eivät ole ihmisten elämästä ja mielistä kadonneet mihinkään. Näistä syntyy innovaatioita ja ne antavat voimaa tehdä työtä. Tarvitsemme suomalaisia yrityksiä ja kansainvälisiä yrityksiä, jotka saavat innovaationsa Suomesta.

Suomi ei ole vain Espoo. Alueelliset erot ovat hyväksi. Jos lähdetään siitä, että innovaatiotoiminta voi olla hidasta ja pohjautua käytäntöjen kautta hioutuvaan osaamiseen, alueilla on monta optiota lunastettavana. Paikallisten osaamisklustereiden vahvistaminen on erityisen tärkeää myös yritystoiminnan sijoittumisen kannalta: mitä enemmän yrityksellä on paikallisia partnereita, sitä epätodennäköisempää on toimintojen siirtäminen ulkomaille. Kotimaista omistustakin ehkä tärkeämpää on kaikenlaisten yritysten juurruttaminen Suomeen vahvojen kansallisten ja kansainvälisten osaamisverkostojen avulla.

Julkisen tuen määrä, joka jää Suomessa 4–5 prosenttiin yritysten kehityspanoksesta, ei ole määrältään ongelma. Kansainvälisten arvioiden mukaan tuki alkaa syrjäyttää yritysten omia tutkimuspanoksia vasta, jos se nousee yli 15 prosentin. Vertailukohtana mainittakoon, että Yhdysvalloissa ja Ruotsissa julkinen tuki on 10 prosentin luokkaa. Olennaista on, kuinka viisaasti tuki jaetaan ja kuinka sitä ohjataan.

Euroopan herättely – raportteja

Monto katsoo, että Suomessa on tehty niin innovaatiopolitiikassa kuin monella muullakin alalla jo tarpeeksi selvityksiä – on aika tehdä päätöksiä. Innovaatiopolitiikkaa ruotiva kannanotto osuu hyvään ajankohtaan. Eurooppaa herätellään taas kerran kahdella Euroopan unionin raportilla: EU:n komission 5. innovaatiopolitiikan arviointiraportti, *European Innovation Scoreboard* (2006) ja Sitran yliasiamies Esko Ahon Lissabonin strategian epäonnistumisen syitä etsivä *Creating an innovative Europe* (2006).

European Innovation Scoreboard -raportissa innovaatio nähdään viitenä ei-lineaarise-
na prosessina, jonka osat/tasot ovat: 1) innovatiivinen veto, 2) tiedon luonti, 3) innovatiivisuus & yrittäminen, 4) sovellutukset; työllisyys, vienti ja myynti innovatiivisilla aloilla ja 5) patentit & tekijänoikeudet. Sveitsi, Suomi, Ruotsi, Tanska ja Saksa ovat raportin mukaan EU:n kärkimaita. Suomessa innovaatiolle on hyvät rakenteelliset mahdollisuudet ja meillä sijoitetaan asukasluokkaan nähden toiseksi eniten maailmassa tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

Hyvä innovaatiotaso nojaa moneen institutionaaliseen tekijään, mistä syystä sen saavuttaminen vaatii aikaa. Euroopan 25 maasta monet ovat niin paljon jäljessä, että raportin mukana vie 50 vuotta saavuttaa EU:n keskitaso. EU:lta ottaa puolestaan yli 50 vuotta saavuttaa Yhdysvallat. Vielä enemmän vaatii saada kiinni Japani, jonka kanssa kuilun ennakkoidaan syvenevän entisestään.

Esko Ahon raportin mukaan EU ei saavuta Lissabonin strategian tutkimus- ja tuotekehityksen kolmen prosentin bkt-tavoitetta vuoteen 2010 mennessä. Yhteiskunnan ja talouden rakenteet ovat Euroopassa perustaltaan teollisen järjestelmän ajalta. Riskipääomainvestoinnit ovat laskeneet: vuonna 2000 luku oli 9,66 miljardia euroa, kun se vuonna 2004 oli vain 946 miljoonaa euroa. Pääsanoma on kuitenkin se, että Euroopassa ei ole kunnollisia markkinoita uusille tuotteille ja palveluille, jotta yritykset investoisivat Eurooppaan ja sen osaamiseen. Ryhmä nostaa esille tulevaisuudenaikoina, joihin tulee keskittyä: sähköiset terveyspalvelut, lääkkeet, energia, ympäristö, liikenne ja logistiikka, turvallisuus ja digitaalinen sisältötuotanto. Julkisen vallan tulee markkinoiden luomiseksi innovatiivisille tuotteille ja palveluille vapauttaa sääntely, sopia yhteisistä standardeista ja lisätä julkisia hankintoja. Liikkuvuutta – henkilöiden, pääomien, organisaatiorakenteiden ja osaamisen – on lisättävä. Tutkimuksen ja innovoinnin osuus on kolminkertaistettava EU:n budjetissa.

EU:n tahtotilaa kuvaa se, että kiivaissa vuosien 2007–2013 budjettineuvotteluissa lopulta kaikkein innokkaimmin karsittiin tutkimusvaroja.

Japanissa käynnissä myös uuden innovaatiopolitiikan etsintä

Miksi hyppy Japaniin? Monesta syystä. Suomalaisten on syytä kulkea maailmassa edelleen valppaina – koko älyllinen uteliaisuus viritettynä. Muutoksia on seurattava ja analysoitava. Tulevaisuusvaliokunta on toimintansa alusta asti yrittänyt etsiä vaikutteita tai varoituksen merkkejä myös kaukaa niin ajassa kuin paikassa. Japani on pystynyt nousemaan maailman toiseksi rikkaimmaksi maaksi ilman öljyä ja muita luonnonvaroja. Innovaatio on ollut ja on edelleen ainoa keino pärjätä. EU-maat jäävät uusimmissakin innovaatiovertailuissa kauaksi Japanista. Komissaari Verheugen muistuttaa, että innovaatiokuilu EU:n ja Japanin välillä on jopa kasvanut, kun sen sijaan kehitysero Yhdysvaltoihin on lähes tasaantunut. Koko- ja vaurauseroistaan huolimatta Japanin ongelmat ja ratkaisut ovat olleet usein samantyyppisiä kuin Suomessa. Valtiolla on vahva rooli innovaatiojärjestelmässä. Väestön vanhentuminen on Suomeakin nopeampaa. Nämä riittävätkin perusteeksi pieneen katsaukseen siitä, mitä japanilaiset ovat keksineet innovaation vauhdittamiseksi tilanteessa, jossa he myöntävät, että 1990-luvun innovaatiolinjaus epäonnistui osin pahasti. Onko kysymys samasta Suomessa?

Japani on muun muassa joutunut myöntämään, ettei innovaatiopolitiikalla saatu läpimurtoja IT-sektorilla tyyliin Microsoft, Google, Amazon taikka eBay. Suomessa Nokia nousi aikana, jolloin julkista rahaa vasta oltiin lisäämässä. Sitra investoi edelleen vahvasti IT-alaan ja nimenomaan sen kalifornialaiseen osaan. Sitra lähettää kahdeksi vuodeksi innovaatiohjelman johtajansa Berkeleyn yliopistoon tarkoituksena tutkia, miten Suomi kykenee ”hyödyntämään paremmin ulkomailla tuotettua tietoa ja teknologiaa”. Kaliforniaan perustettavan innovaatiokeskuksen tarkoitus on yhdistää Tekesin, Finpron ja VTT:n paikallistoimistot niin, että osakkaiksi tulevat myös Sitra ja Suomen Akatemia.

Jotain yhtenevyyttä Suomeen on varmaan myös Japanin biotekniikan junnaamisessa, mikä on johtanut uskon hiipumiseen koko alaan. Suomessa biotekniikasta ennustettiin tulevan uusi Nokia. Näin ei käynyt. Tilanne on pelkistäen se, että vaikka innovaatiojärjestelmä on hyvä, tulosta ei synny yritysten voittoina mitaten. Biotekniikan perustutkimus on kansainvälisesti tasokasta ja julkista tukea on jaettu runsaasti: vuosina 1996–2005 yrityksille 366 miljoonaa euroa ja yliopistoille 751 miljoonaa euroa. Perustana on opetusministeriön päätös tukea biotekniikan tutkimusta voimakkaasti vuodesta 1988. Esimerkiksi maan viisi biokeskusta saavat parinkymmenen miljoonan euron tuen joka vuosi.

Eräs pahimpia ongelmia on, että kaikki eniten tuetut bioyhtiöt ovat tappiollisia vuodesta toiseen samaan aikaan kun yli puolet biotekniikan yrityksistä – myös ilman tukea aloittaneet tai jatkaneet – ovat menestyneet. Eniten tuetut yritykset ovat jääneet pieniksi. Yleisesti ottaen innovaatiojärjestelmän alkupäätä pidetään toimivana. Esimerkiksi Suomen Akatemian mukaan koko lääketieteen tutkimus on kansakunnan kokoon suhteutettuna Skandinavian parasta ja kuudenneksi parasta maailmassa. Mutta innovaatiojärjestelmän loppuosa ontuu, kun biotekniikan perustutkimusta ja akateemista osaamista ei saada biokeskusten ja yritysten kautta tuottamaan taloudellista tulosta. Suomen Akatemian kansainvälinen arviointiryhmä nimesi kaksi syytä: Suomessa haetaan ja myönnetään patentteja vähän ja korkeakouluissa

tehtäviä keksintöjä hyödynnetään heikosti. Ryhmän mukaan Suomessa ei ole lakia, joka kannustavasti jakaa keksinnöstä tulevan hyödyn keksijän ja valtiollisten yliopistojen välillä. Vaikka nämä asiat saataisiin kuntoon, on tästä vielä matkaa kaupalliseen läpimurtoon, joka vaatii muun muassa ulkomaisia pääomasijoittajia riskinkantajiksi.

Pari esimerkkiä Japanin uusista innovaation edistämispäätöksistä. Ensinnä Japanin hallitus on muuttanut Japanin kansalliset yliopistot julkisiksi yhtiöiksi ravistellakseen tiedemiesten “virkamiesmentaliteettia” ja tehdäkseen heistä joustavampia ja innovatiivisempia. Toiseksi uudet japanilaiset pankkiirit ovat perustaneet rahastoja edistääkseen riskipääoman voimistumista. Kolmanneksi innovaatioiden läpimurtoa yritetään ns. vanhoilla Japanin vahvuusalueilla. Enää ei yritetä kilpailla IT-alalla ja bioteknologiassa toisen asteen perässähiihtäjinä. Keskiöön ovat nousemassa vanhat tutut alat: robottiteollisuus, lentoteknologia, kodinkoneet ja yleensä ihmisen arkea palvelevat kansalaisläheiset teknologian uusimpien keksintöjen sovellutukset (terveydenhoito, vanhustenpalvelut, puhtaanapito, ruuanlaitto, kodinhoito).

Vetoapua sosiaalisista innovaatioista

Teknologisessa kilpailussa, varsinkin IT-alalla, on saatu paljon aikaan ja näin huikeaa uutta aluevaltausta ei voitane kohtuudella vaatia. Tulevaisuusvaliokunnan innovaatiohankkeissa on 1990-luvulta asti peräänkuulutettu sosiaalisia innovaatioita. Vähän niitä on näkynyt. On syytä katsoa taas mitä muut ovat ajattelemassa. Euroopasta Suomen kannalta mielenkiintoisia ovat yhteiskuntamallin uudet ajatusrakennelmat, joista joitakin tuli lyhyesti esille tulevaisuusvaliokunnan väestöpoliittisen mietinnön valmistelun yhteydessä (Menossa mukana 2005).

Britanniassa pohditaan, onko koko rakennelma “eläkeiästä” tarpeen, vaan voisiko se määräytyä yksilön terveyden, työhistorian ja omien intressien mukaan. Toinen keskustelu koskee kansalaispääomaa, ja nimenomaan sijoituksena lapsiin. On perustettu rahasto, johon valtio tallettaa kullekin syntyvälle lapselle 250 punttaa ja köyhimpien perheiden lapsille 500 punttaa. Sukulaiset ja ystävät voivat verottomasti sijoittaa tilille lisää. Rahasto sijoittaa varat, mutta vanhemmat voivat valita investointikohteista. Lapsi saa varat vapaasti käyttöönsä 18-vuotiaana. Tärkeintä on uusi ajattelutapa. Pyritään tasoittamaan syntymän lähtökohtaeroja, jakamaan varallisuutta uudelleen, innostamaan ihmisiä itsenäiseen talousajatteluun sekä ohjaamaan perheitä säästämään, mutta myös sijoittamaan säästyneet varat rationaalisesti ja ajatellen tulevaisuutta, joka ei ehkä ole yksinomaan aurinkoinen. Eniten kansalaispääoman odotetaan kannustavan nuoria työhön. Nuorten toivotaan perustavan omia yrityksiä. Alkupääoman turvin nuori haluaa kartaansa pääomaansa, kun näköpiirissä on todellisia mahdollisuuksia saavuttaa tuloksia, jotka ovat omia.

Suomen innovaatiopolitiikka on vahvasti teknologiavetoista, mutta se näyttää vetoavan suomalaisiin filosofiin. Varsin monet johtavat innovaatioalan keskustelijat ovat filosofisten koulutuksen saaneita (Pekka Himanen, Antti Hautamäki ja Esa Saarinen). Tämä on hyvä. Filosofit omalla tavallaan pehmentävät teknologian kovaa ydintä ja siten hankkivat teknologiapolitiikalle legitimitettä. Filosofit ovat saaneet innostusta

IT-alan keskuksesta Kaliforniassa. Olisikohan filosofien lisäksi taas aika lähettää suomalaisia yhteiskuntanalyytikkoja paitsi Kaliforniaan myös Kanadaan ja yleensä maihin, joissa sosiaaliset innovaatiot kukoistavat?

Käsitys tieteen ja muun maailman kohtaamisesta on olennainen. Perustutkimus luo teorioita, testaa niitä ja yrittää ymmärtää tieteellisiä ilmiöitä. Perustutkimus on pitkäjänteistä työtä. Se synnyttää parhaimmillaan oivalluksia, joilla voi olla laaja-alaista vaikutusta ihmisten elämään. Yliopistot kouluttavat perustutkimukseen pystyviä henkilöitä ja luovat puitteita perustutkimuksen tekemiselle. Soveltavat tutkijat yrittävät ymmärtää käytännöllisiä kysymyksiä. Sitä tehdään elämän monimutkaisissa yhteyksissä eikä laboratoriodien pelkistetyissä puitteissa. Hyvä soveltava tutkimus tarvitsee tuekseen vahvan teorian ja hyvän käsitteellisen viitekehyksen. Innovaatiopolitiikan kannalta voidaan vielä puhua soveltavaa tutkimusta lähellä, mutta käsitteellisesti siitä erotettavissa olevasta, ns. menettelytapatutkimuksesta (policy research).

Professori Lea Pulkkinen katsoo, että menettelytapatutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen, mitkä toimenpiteet ovat tai eivät ole tehokkaita tietyn ongelman ratkaisussa. Kysymys ei siis ole vain ilmiön ymmärtämisestä niin kuin soveltavassa tutkimuksessa on tavoitteena. Hyvä menettelytapatutkimus pohjautuu teoriaan ja olemassaolevaan tutkimustietoon. Menettelytapatutkijan työ tapahtuu monitieteisessä kentässä, mutta lisäksi hänen on oltava tiiviissä yhteistyössä julkisen hallinnon edustajien ja sen päätöksentekijöiden kanssa. On oltava herkkä niille kysymyksille, joihin päätöksentekijät odottavat vastauksia. On oltava tietoinen kustannuksista, tehokkuudesta, hyödyistä ja haitoista. On oltava valmis kohtaamaan vastarintaa, kun on kysymys muutoksen tuottamisesta, sillä useimmat ihmiset ovat haluttomia muuttamaan omia menettelytapojaan.

On muutaman jatkokysymyksen aika

Monton raportissa ei ollut mahdollisuutta selvittää, mutta jatkossa on syytä etsiä vastauksia myös seuraaviin kysymyksiin:

- Miten innovaatiojärjestelmän kehittäminen on kytketty hallitusohjelmiin, jotka viime aikoina on tehty koko neljävuotiskaudeksi?
- Mitä pitkän aikavälin tulevaisuuspoliittisia ratkaisuja tulisi tehdä, jotta Suomen vahvoista hyvinvointipalveluista saadaan vientituotteita?
- Onko näyttöä siitä, että parhaat innovaatiot ovat tulleet valtiollisen innovaatiopolitiikan ja tuen ulkopuolelta tyyliin Sipilä ja Piippo?
- Onko bioteknologian alan ilmiö, jossa eniten tuetut yritykset ovat tappiollisia, poikkeus vai onko muillakin aloilla vastaavaa näkyvissä?
- Onko yliopistojen rooli nähtävä perustutkimuksessa pitäytyvänä, joka on jo lähtökohtaisesti aikaa vaativaa, ja onko aika panostaa enemmän myös soveltavaan ja menettelytapatutkimukseen?
- Jos businessenkeliä osuus vuoden 2003 innovaatiojärjestelmän rahoituksesta oli 387 miljoonaa euroa, kuvaako se sitä, että huomattava osa menestyneiden suomalaisosaajien suurista optioista ja voitoista on ohjautunut ulkomaille samoilla perusteilla kuin eläkeyhtiöiden?

- Kun Suomessa on 700 000 rahastosijoittajaa, mutta samaan aikaan 50 miljardia euroa on passiivisesti säästötileillä, tulisiko ihmisiä rohkaista sijoittamaan enemmän tuottavaan toimintaan ja millä ehdoin?
- Kun valtio on yrittämisen taustalla eikä niin Postin liiketoiminnan laajentumisessa (Venäjälle) kuin Fortumissa ole kyse valtion monopolin turvin johdon kannalta olemattomasta riskinotosta, jossa häviön maksaa veronmaksaja?
- Kun Euroopassa riskipääomainvestoinnit ovat 2000-luvulla romahtaneet, ja kun Suomi myy liian helposti yrityksiä ulkomaille, ja kun suomalaiset yritykset ovat palkinneet läntisistä maista parhaiten omistajia voitoilla, onko mahdollista osan Venäjän nopeasti kasvavista pääomista ohjautua Suomeen?
- Onko arvot tulevaisuuden kannalta kohdallaan, kun starttirahaa oman yrityksen perustamisesta maksetaan 4 000 euroa (6kkx650e) ja uutta palkkatukea siitä, että viet työnantajalle setelin 10 000 euroa (12 kkx40 e/pv)?
- Onko kehitettävissä uusia kannustimia ja vastuuntuntoa, jotka tunnustavat selvästi niin työn kuin perheen?

ISBN 951-53-2843-8 (nid.)
ISBN 951-53-2844-6 (PDF)